

«Jau na dun betg ora raps – quai èn investiziuns»

Il cusseglier guvernativ Jon Domenic Parolini da la AdC recandidatescha per ina proxima perioda d'uffizi. In discurs davart las lingias grassas dal 2018, davart il rumantsch grischun ed il temp dir per la cultura.

DAVID TRUTTMANN/FMR

Dapi otg onns è *Jon Domenic Parolini* (AdC, 62 onns) da Scuol/Cuira cusseglier guvernativ. L'antierur inschigner forestal e capo da Scuol è stà ils emprims quatter onns parsura dal departament d'economia publica e fatgs socials. Dapi il 2019 è el il minister responsabel per educaziun, cultura e protecziun da l'ambient.

FMR: *Vus essas in regent che dat ora bravamain raps!*

Jon Domenic Parolini: (ri) Na, jau na dun betg ora raps, nus faschain investiziuns! Quai è ina differenza. Sche nus dain ora raps per l'educaziun, lura è quai in'investiziun per l'avegnir. Il Grischun ha paucas resursas natiralas – schebain che nus avain aua, laina, e crappa. Perquai èsi d'investir en il potenzial uman, p.ex. en scolaziun u perscrutaziun. E sche adina pussaivel en ina moda e maniera decentrala.

En Voss dus temps d'uffizi – en ils dus departaments – hai dà p.ex. in pachet da 40 milliuns per projects da digitalisaziun, per la promoziun da cultura datti ussa mintg'onn 3 milliuns dapli, e dacurt hai dà il plan d'acziun «Green Deal» cun passa 60 milliuns en ina emprima transcha. Quai è bler.

Cler, ma quai èn tut investiziuns! Prendain la cultura – quai èn investiziuns en il bainstar dal Grischun. Cultura e lingua èn identitad. E quella identitad è ina necessitad «nutritiva» per la societad, e dal rest era per il turissem. Tar l'ambient èsi sumegliant – cun il «Green Deal» faschain nus investiziuns per mantegnair nossa basa da vita e per trair a niz nossa natira en ina moda persistente.

Damai blers raps bain investids?

En mintga cas. Guardain era sin mes emprims quatter onns d'uffizi, tar il departament d'economia e fatgs socials. Là avain nus era «dà ora blers raps» – u apunta fatg investiziuns a lunga vista – cun cumprar ils dretgs da construcziun per l'entir areal da l'antierura resgia a Domat. Quai ha dà grondas discussiuns. Sch'ins vesa ussa però co che quel plaz-zal sa sviluppa ad in center economic, lura è quai stà ina bun'investiziun.

Regenza e parlament han mess sin via la fin da l'onn passà il plan d'acziun «Green Deal» per reducir emissiuns da gas e per promover energias regenerablas. Custs: 67 milliuns francs. Tanscha quai?

Cler, ins po era vulair subito tut! Ma igl è dad esser politicamain realistic. Noss plan d'acziun è en mintga cas in grond baccun. Cun vulair daventar energeticamain pli independents essan nus en mintga cas sin la dretga via, gist sch'ins resguarda ils svilupps actuals en l'Europa da l'Ost.

Vus essas parsura d'in departament cun duas domenas ch'han sentì ferm la crisa da corona: la cultura e la scola. Ha il chantun sustegnì avunda la cultura?

Là essan nus er stads dependents plainamain da la Confederaziun ch'ha ditg ch'ella vegnia ad indemnizar ina mesadad da las perditas u dad uschenumnads projects da transfurmasiun – e che l'autra mesadad gjaja a cust dals chantuns. Jau sun da l'idea che nus hajan fatg en quel connex il pussaivel, tenor las ordras da Berna. Jau ma sun conscient che bleras persunas en la cultura han patì en questa crisa e n'avevan betg tant spazi per spetgar sin indemnizaziuns. Igl è propi stà in temp dir per quellas persunas. Ma jau speresch ch'il maun public haja fatg il pussaivel per che la cultura possia ussa pussè daventar activa.

Tar la scola era durant corona trasora la devisa da betg serrar las scolas e da mante-

Cusseglier guvernativ Jon Domenic Parolini (AdC) – l'otgavel onn en la regenza.

FOTO OLIVIA AEBLI-ITEM

gnair l'instrucziun usitada, cun agid da mascrinas e tests cun scolaras e scolars. Faschezzas Vus quai anc ina giada uschia?

Jau sun persvas che nus avain tschernì ina buna via, er ina via pragmatica. Nus eran natiralmain adina dependents dal giudicament dals experts en connex cun la pandemia. La scola a distanza ha bain funcziunà durant quatter emnas, ma quai n'è simplamain betg il medem sco l'instrucziun en scola. La cumponenta sociala manca e quella è fitg impurtanta per la furmaziun ed il bainstar dals uffants. Perquai avain nus decis detg spert da turnar tar l'instrucziun normala, cumplettond quella cun tests e per part cun mascrinas. Uschia èsi stà pussaivel da minimar ils ristgs e da proteger ils uffants. Damai, tut quellas decisiuns n'èn betg crudadas mo per «jux», mabain sin basa da la cussegliaziun da perits, sin basa da prescripziuns da Berna e resguardond il svilup da la pandemia.

Restain en la scola, per precisar en la scola rumantscha. Voss antecessurs dal departament d'educaziun han giugà ina rolla impurtanta en connex cun il rumantsch grischun. Claudio Lardi aveva introduci l'alfabetisaziun cun rg e Martin Jäger ha lura inizià la retirada. Tge fa il Rumantsch Jon Domenic Parolini?

Guardond enavos ha il chantun fatg tacticamain e politicamain in sbagl l'onn 2003. Sut il pretext da vulair spargnar tar ils meds d'instrucziun ha decis il parlament d'introducir l'alfabetisaziun en rg. Quai è sco da pender si il chaval vi da la cua. Perquai che la basa legala era anc adina la medema, numnadamain che las vischnancas pon decider sezzas! L'agir da regenza e parlament è stà quella giada malprudent. Da vegnir ussa activ da vart dal chantun e da vulair far ina midada, quai fiss politicamain sbaglià. Las decisiuns da las vischnancas èsi da respectar. Il rg ha vinavant sia funcziun, p.ex. a nivel administrativ u en domenas da las medias.

Savais anc tge ch'ha fatg lingias grassas avant exact quatter onns, l'avrigl 2018?

Probabel las istorgias en connex cun il cartel da construcziun, istorgias ch'eran en sasez gia enconusentas or dad artitgels da gasetta dal 2014 ed en connex cun las inquisiziuns da la Cumissiuin da concurrenza WEKO. Dal 2018 han novs artitgels lura raquintà l'istorgia en moda pli suffisanta ed er revelond acziuns da polizia encunter singulas persunas.

Vus na discurreis betg gugent da la tematica?

Jau sun cuntent che l'entir cas è vegnì intercurì cun divers rapports ed en tut ils detagls. Il tema è evas. Jau hai ditg quai che jau hai da dir.

Faschess Jon Domenic Parolini oz insatge auter?

Sco gia ditg pliras giadas: vesend en la retrospectiva las dimensiuns da las cunvegns da pretschs da quella giada, lura avess ins pudì u stuì reagir auter. A la fin dals quintes sun gea er jau – cun construir noss'atgna chasa privata – stà ina victima da las cunvegns da pretschs.

Las davosas elecziuns per la regenza èn stadas cumplainamain en la sumbriva da quest scandal da cartel. Vossa reelecziun è gartegiada il 2018 mo per il nair da l'ungla. Tuttina giais Vus anc ina giada en la cursa. Pertge?

Jau sun motivà, jau ma sent frisch e saun e plain energia. Jau vulesch gugent cuntinuar cun bleras lavurs iniziadas en divers secturs. I dovra numnadamain in tschert temp per vegnir en la materia, per enconuscher tut ils mecanissem. Sin basa da quellas enconuschientschas ed experientschas vulesch jau lavurar vinavant e ma metter en il servetsch dal Grischun. Ed in summa, jau sun il sulet candidat che vegn dad ina regiun al sid da Fideris, il sulet candidat dal Grischun dal Sid.

Curt e setg – tge avais Vus fatg bain quests davos quatter onns e nua datti anc potenzial?

Ils davos quatter onns avain nus pudì prender per mauns diversas sfidas. Prendain trais exempels. En il sector da la cultura avain nus elavurà il concept da promoziun da cultura, nua che nus avain augmentà ils raps da promoziun annuala per 3 milliuns francs. En il sector da la scola avain nus preparà la revisiun totala da la lescha da scola populara. Là datti propi in basegn d'agir, tranter auter tar las pagas da mussadras e mussaders da scolina. En il sector da l'ambient avain nus preschentà il plan d'acziun «Green Deal», cun la finamira ch'il Grischun daventia enfin l'onn 2050 neutral al clima. Bainchapì, quai n'è betg mo d'avantatg per il clima, mabain porta era insatge a l'economia regiunala per exempel cun bleras investiziuns en connex cun sanaziuns energeticas. Cler, corona ha retardà singulas lavurs, p.ex. la revisiun da la lescha da scola. Ma nus essan sin buna via.